QURILISH KORXONALARINING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA ESG TAMOYILLARINING ROLI

Rayimov Ma'rufjon Abdurashid o'g'li
Mirzo Ulug'bek nomidagi Samarqand davlat texnika universiteti
"Iqtisodiyot" kafedrasi o'qituvchisi
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23021198

Annotatsiya. Maqolada qurilish korxonalarining investitsion jozibadorligini oshirishda ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG) tamoyillarining ahamiyati yoritilgan. Qurilish sohasida atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, xodimlar uchun xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish hamda korporativ boshqaruv shaffofligini ta'minlashning korxona faoliyatiga ta'siri ko'rib chiqilgan. Shuningdek, O'zbekistonda qurilish sohasining rivojlanish ko'rsatkichlari tahlil qilinib, qurilish korxonalarida ESG tamoyillarini kengroq qo'llash va ular orqali investitsion jozibadorlikni oshirish yuzasidan takliflar berilgan.
Kalit so'zlar: qurilish korxonasi, ESG, investitsiya, investitsion jozibadorlik, atrof-muhit, ijtimoiy mas'uliyat, korporativ boshqaruv, yashil qurilish.

Kirish. Bugungi kunda dunyo iqtisodiyotida barqaror rivojlanish masalalariga e'tibor tobora ortib bormoqda. Korxonalarning iqtisodiy samaradorligi bilan bir qatorda ularning atrof-muhitga munosabati, xodimlar uchun yaratilgan sharoitlari va boshqaruv tizimining shaffofligi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu yo'nalishlar xalqaro amaliyotda ESG — Environmental, Social and Governance tushunchasi orqali ifodalanadi.

ESG tamoyillari qurilish sohasi uchun ayniqsa muhimdir. Chunki qurilish jarayonida katta hajmdagi tabiiy resurslar, energiya, suv va turli qurilish materiallaridan foydalaniladi. Shu bilan birga, qurilish chiqindilari, atrof-muhitga ta'sir, xodimlarning mehnat xavfsizligi kabi masalalar ham mavjud.

O'zbekistonda qurilish sohasi iqtisodiyotning jadal rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biridir. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda respublikada 313,8 trln so'mlik qurilish ishlari bajarilgan va bu ko'rsatkich 2024-yilga nisbatan 14,2 foizga oshgan. 2024-yilda qurilish ishlari hajmi 259,6 trln so'mni tashkil etgan.

Qurilish hajmining oshib borishi sohada faoliyat yuritayotgan korxonalarning investitsiyalarga bo'lgan ehtiyojini ham kuchaytiradi. Bunday sharoitda investorlar uchun korxonaning moliyaviy holati bilan bir qatorda uning barqaror va mas'uliyatli faoliyat yuritishi ham ahamiyatli bo'lib bormoqda.

Asosiy qism. ESG uchta asosiy yo'nalishni o'z ichiga oladi.

Birinchisi — ekologik yo'nalish (Environmental). Qurilish korxonalarida bu energiya va suvdan tejamkor foydalanish, chiqindilar miqdorini kamaytirish, ekologik xavfsiz qurilish materiallaridan foydalanish va yashil hududlarni saqlash kabi tadbirlarni o'z ichiga oladi.

Ekologik talablarning bajarilishi qurilish korxonasiga faqat atrof-muhitni muhofaza qilish nuqtayi nazaridan emas, iqtisodiy jihatdan ham foyda keltirishi mumkin. Masalan, energiya tejamkor texnologiyalardan foydalanish elektr energiyasi va boshqa resurslarga sarflanadigan xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.

O'zbekistonda ham bu yo'nalishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2026-yilda Energiya samaradorligi milliy agentligi va Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) O'zbekistonda energiya samarador va ekologik barqaror binolar qurilishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan **"**Green Buildings" tashabbusi bo'yicha hamkorlikni yo'lga qo'ydi.

Ikkinchisi — ijtimoiy yo'nalish (Social). Qurilish korxonalarida xodimlar uchun xavfsiz mehnat sharoitini yaratish, mehnatni muhofaza qilish talablariga rioya etish, ishchilarning malakasini oshirish va ularning ijtimoiy manfaatlarini himoya qilish muhim hisoblanadi.

Qurilish boshqa ko'plab tarmoqlarga nisbatan mehnat xavfsizligiga katta e'tibor talab qiladigan faoliyat hisoblanadi. Shuning uchun xodimlarning xavfsizligini ta'minlaydigan korxonalarda ishlab chiqarishdagi uzilishlar va turli ijtimoiy xavflarning kamayishiga erishish mumkin.

Uchinchisi — korporativ boshqaruv (Governance). Bu korxona boshqaruvining shaffofligi, qonunchilikka rioya qilinishi, moliyaviy ma'lumotlarning haqqoniyligi, korrupsiyaga qarshi choralar va rahbariyatning mas'uliyatini qamrab oladi.

Investor mablag' kiritishdan oldin korxonaning moliyaviy holati bilan bir qatorda boshqaruv tizimiga ham e'tibor beradi. Korxona faoliyati qanchalik ochiq va shaffof bo'lsa, investor uchun mavjud noaniqlik va ayrim risklarni baholash shunchalik osonlashadi.

1-jadval

Qurilish korxonalarida ESG tamoyillarining asosiy yo'nalishlari

ESG yo'nalishi	**Qurilish korxonasidagi asosiy vazifalar**	**Kutiladigan natija**
Ekologik (E)	Energiya va suvni tejash, chiqindilarni kamaytirish, ekologik materiallardan foydalanish	Xarajatlarni kamaytirish va ekologik barqarorlik
Ijtimoiy (S)	Mehnat xavfsizligi, xodimlarni qo'llab-quvvatlash va malakasini oshirish	Mehnat samaradorligi va korxona obro'sining oshishi
Boshqaruv (G)	Shaffof boshqaruv, nazorat, hisobot va qonunchilikka rioya qilish	Investorlar ishonchining mustahkamlanishi

Manba: muallif tomonidan tuzilgan.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlarda ham qurilishning ekologik jihatlariga e'tibor kuchaymoqda. Xususan, muqobil devorbop materiallardan foydalanishni rag'batlantirish, ko'p qavatli uylarni loyihalash va qurishda oqova, yomg'ir va texnik suvlardan sug'orish uchun foydalanish tizimlarini tashkil etish kabi choralar belgilangan.

Shuningdek, 2026-yildan shaharsozlik hujjatlarini strategik ekologik baholashda qurilish zichligi, yashil hududlar, suv obyektlari, transport va muhandislik infratuzilmasi hamda hududga tushadigan umumiy ekologik yuklama kabi jihatlar hisobga olinadi.

Bu jarayonlar kelgusida qurilish korxonalaridan ekologik va ijtimoiy mas'uliyatga yanada jiddiy yondashishni talab qiladi.

ESG tamoyillari va investitsion jozibadorlik.

Qurilish korxonasining investitsion jozibadorligi investorning ushbu korxonaga yoki uning loyihalariga mablag' kiritishga bo'lgan qiziqishini ifodalaydi. Bunda korxonaning daromadliligi, moliyaviy barqarorligi, qarzdorligi va loyiha istiqbollari asosiy omillar hisoblanadi.

Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda ekologik va ijtimoiy xavflar hamda boshqaruv sifati investorlar uchun qo'shimcha axborot manbai bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, energiya tejamkor qurilish texnologiyalaridan foydalanayotgan korxona kelajakda energiya xarajatlarini kamaytirishi mumkin. Qurilish chiqindilarini to'g'ri boshqarish ekologik muammolar xavfini pasaytiradi. Xodimlar xavfsizligiga e'tibor berilishi korxonaning ijtimoiy mas'uliyatini namoyon qiladi. Shaffof boshqaruv esa investorlarning korxonaga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shu sababli qurilish korxonalarida ESG tamoyillarini qo'llashni faqat ekologik talab sifatida emas, balki korxonaning uzoq muddatli rivojlanishi va investitsion imkoniyatlarini yaxshilash vositalaridan biri sifatida ko'rish mumkin.

Taklif va tavsiyalar. Qurilish korxonalarining investitsion jozibadorligini oshirish maqsadida quyidagi tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq.

Birinchidan, qurilish loyihalarida energiya tejamkor va ekologik xavfsiz materiallardan foydalanishni kengaytirish zarur. Bu qurilish obyektining keyingi ekspluatatsiya xarajatlarini kamaytirishga ham yordam beradi.

Ikkinchidan, qurilish chiqindilarini saralash, qayta ishlash va qayta foydalanishga ko'proq e'tibor qaratish kerak.

Uchinchidan, qurilish korxonalarida xodimlarning mehnat xavfsizligini ta'minlash va ularning malakasini muntazam oshirib borish muhim.

To'rtinchidan, korxonalarning moliyaviy va boshqaruv faoliyatida shaffoflikni oshirish, investorlar uchun zarur ma'lumotlarni o'z vaqtida taqdim etish lozim.

Beshinchidan, qurilish korxonalarida amalga oshirilayotgan ekologik va ijtimoiy tadbirlar haqida investorlar va jamoatchilikka muntazam axborot berib borish maqsadga muvofiq.

Oltinchidan, “yashil qurilish” talablariga javob beradigan loyihalarni moliyalashtirish va rag‘batlantirish mexanizmlarini kengaytirish zarur. O‘zbekistonda IFC bilan amalga oshirilayotgan “Green Buildings” loyihasida ham yashil binolar qurilishi va modernizatsiyasini qo‘llab-quvvatlash uchun moliyaviy va nomoliyaviy rag‘batlantirish choralarini ishlab chiqish nazarda tutilgan.

Xulosa. Qurilish korxonalarining investitsion jozibadorligini oshirishda ESG tamoyillaridan foydalanish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Qurilish hajmining o‘sishi bilan birga atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, xodimlarning mehnat xavfsizligini ta’minlash hamda korporativ boshqaruvning shaffofligini oshirish zarurati ham ortmoqda.

O‘zbekistonda 2025-yilda qurilish ishlari hajmining 313,8 trln so‘mga yetgani va 14,2 foizga o‘sgani sohaning iqtisodiyotdagi ahamiyati yuqori ekanligini ko‘rsatadi. Shu sababli qurilish korxonalarida ESG tamoyillarini bosqichma-bosqich qo‘llash korxonalarning barqaror faoliyat yuritishi, investorlar bilan munosabatlarini yaxshilashi va investitsion jozibadorligini mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekistonda 2025-yilda 313,8 trln so‘mlik qurilish ishlari bajarilgan. 22.01.2026.
2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasining 2025-yil yanvar–dekabr oylaridagi ijtimoiy-iqtisodiy holati: Qurilish ishlari.
3. O‘zbekiston Respublikasi Energiya samaradorligi milliy agentligi. Energy Efficiency National Agency and IFC cooperation on the “Green Buildings” initiative. 04.02.2026.
4. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasini 2025-yilda amalga oshirish bo‘yicha davlat dasturi.
5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat ekologik ekspertizasi markazi. Qurilish va shaharsozlik hujjatlarini ekologik baholashga oid rasmiy ma’lumot, 2026.